

Lammesesongen 2019

Salgsvekst også i 2018

Sesongen 2018 fikk en brå start på grunn av tørke, og at mange som har sau på innmarksbeite ønsket å slakte lam tidlig. Ved utgangen av august hadde vi slakta over 13 000 flere lam enn vi gjorde i 2017. Til tross for krevende produksjonsforhold, greide likevel sauebonden i Nortura å levere lam med god slaktekvalitet. Mot slutten av august lå middel slaktevekt på litt under 20 kg, og stjernelam-andelen var godt over 80%.

Utmarksbeite-lamma hadde også fin kvalitet. Mange erfarte sauebønder sier at utmarksbeita produserer godt når sommeren er tørr og varm. Dette slo til dette året også. Nortura fikk store tilførsler av fine slaktemodne lam tidlig i sesongen, og Stjernelam-andelen lå på 87% ved utgangen av september. Når vi oppsummerer lammeslaktinga fra juli og ut året, så slakta Nortura omrent samme mengde lam som i 2017. Middel slaktevekt gikk opp med 0,5 kg til 18,7 kg, og Stjernelam-andelen økte med 2% til 79,1 %. Nortura-sauebonden responderte som vanlig godt på signala i prisprognosene, slik at det var nok kvalitets-lam til både til egen industri og eksterne industrikunder gjennom hele lammesongen. Tusen takk for det!

I forrige Lammesongblad oppsummerte vi 2017 med en salgsvekst på 10 %. Det er gledelig å melde at vi greide å holde

Eksport av sau

Nortura slakta 51 000 eller 30 % fleire sau i 2017 enn året før da staten valde å endre teljedato fra 1. januar til 1. mars. I 2018 var vi nede på meir normal saueslakting, men Nortura fekk også inn mykje sau dette året på grunn av at mange reduserte søyetalet på grunn av førsituasjonen. Dette har ført til stort overskot av sau og lage priser. Nortura ynskjer difor å få til eksport av sau for å lage grunnlag for ein betre pris. WTO-reglar og vedtak i Omsetningsrådet gjer det umogleg å få til reguleringsekspert finansiert av Omsetningsavgift. Nortura sitt datterselskap Noridane fekk difor i stand eksport av 410 tonn sau i fjorårets slaktesesong til tilnærma norsk engrospris. Kundane i Midt-Austen er svært godt fornøgd med kvaliteten på den norske sauene, og ynskjer å kjøpe meir. Konsernstyret i Nortura har difor gjeve grønt ljós for eksport av ytterlegare 1000 tonn halalslakta sau i årets slaktesesong. Dette kostar Nortura-sauebonden 10 øre per kg sau/lam, noko som er ei god investering for heile sauenæringa. Målet er at vi framover skal sleppe sterkt rabatterte partisalg av sau som er iferd med å gå ut på dato, eller upopulære og dyre tiltak som å lage dyrefør av god menneskemat. Lykkast Nortura med eksportsatsinga, vil behovet for omsetningsavgift gå ned og prisene til sauebonden vil gå opp.

På kundebesøk for å selje norsk sau til Oman, frå venstre Salim, leder for Iktimal Trading Company LLC, Marin Ravn, dagleg leiar i Noridane og to medarbeidarar, Morat og Sarbest.

på denne salgsveksten og vel så det i 2018. Utfordringen er at det skjer en vridning i salget fra skåret vare og foredra produkt i Nortura, til helt slakt til industrikunder. Vi ser også en vridning fra ferske slakt solgt i sesongen, til frosne slakt som selges ut fra reguleringslageret med rabattert pris.

Det jobbes derfor målbevisst for å ta igjen og øke markedsandelene i sluttmarkedet. Dette er mest lønnsomt for Nortura og dermed bonden. Les mer om salgsplanene vi har både i storkjøkken- og dagligvaremarkedet i årets lammesonghefte. I tillegg skal vi betjene industrikundene på en best mulig måte. For å greie det, har vi følgende ønsker til Nortura-sauebonden:

Tilførselskurve omtrent som fjar

Årets priskurve skal stimulere til levering omtrent som i fjar. Vi fikk inn 320 000 lam fra slutten av august og ut september. Dette var ca 20 000 flere enn i 2017, og nok til å betjene alle kunder i den mest hektiske ferskvaresesongen.

Høg andel Stjernelam

Kvalitetskrava for å oppnå Stjernelam-tillegget, samsvarer godt med råvarekrava for å lage gode, lønnsomme produkt av lam. Vi ønsker oss derfor fine, slaktemodne lam med over 15,1 kg slaktevekt.

Aktivt KSL

Sørg for at du har aktivt KSL før du melder inn dyr. Da unngår du stort pristrek, og Nortura kan bruke all råvare i "Nyt Norge"-merka produkt. Mange industrikunder merker også produktene sine med "Nyt Norge" og bestiller kun slakt fra gårder med aktivt KSL.

Mange melder om god tilvekst på vårbeite. Vi krysser fingrene for at dette fortsetter på sommerbeite. 86 % av alle norske sauene og lam slippes på utmarksbeite. Vi er derfor avhengig av at en stor andel av utmarksbeitebrukerne starter sinking og plukkslakting fra slutten av august/starten av september. Da har vi mulighet for å bli med når toget går for de store salgskampanjene på lam utover i september. Når det er sagt, er det gledelig å melde at Hverdagsslamproduktserien selger godt. Vi har hittil i år en samla vekst på 25 %, og råvarer fra ca 500 lam går ut som Hverdagsslam hver uke. Dette er et godt supplement til det viktige sesongsalget.

Nytt datadriftssystem i Nortura og nye krav til kjøre- og hviletid for sjåfører er to store omlegginger vi skal forholde oss til i årets slaktesesong. Vi skal gjøre vårt beste for at du skal merke minst mulig til dette, slik at vi kan oppsummere sesongen med godt salg og fornøyde sauebønder!

Da står det igjen å ønske hverandre lykke til med Lammesongen 2019!

Roy Albertsen

Roy Albertsen
Regionssjef Midt-Norge
Fagansvar for småfe i Nortura

Finn Avdem

Finn Avdem
Fagsjef småfe i Nortura

Utgiver: Nortura SA

Redaktør: Finn Avdem

AD: Even H. Olsen, evenholsen@outlook.com

Opplag: 2 000

Forsidebilde: Liten kar på sauetslyn. (Foto: Kari Mørkve Jordalen)

Leveringsvilkår for småfe 2019

Det er i år ingen endringer i leveringsvilkårene for småfe.

(Gjeldende fra 1. juli 2019)

Tillegg	Sats leverandør	Info
Puljetillegg Gjelder sau/lam og geit/kje	15-29 stk: kr 10,- 30-49 stk: kr 15,- 50-74 stk: kr 20,- 75-99 stk: kr 30,- 100-129 stk: kr 40,- fra 130 stk: kr 50,-	Puljetillegg beregnes etter antall leverte dyr (eller per innmelding dersom vi splitter leveransen). Ved samlasting beregnes puljetillegg for samlet antall. Sats er i kr per stk.
Kvantumstillegg	1000-1999 kg: kr 0,40 2000-2999 kg: kr 0,80 3000-4999 kg: kr 1,20 over 5000 kg: kr 1,70	Satsen gjelder årskvantum slakt og utbetales som kr per kg. Kvantumstillegget gjelder ikke ved kassert.
Sesongtillegg lam	uke 32-36: kr 2,00 uke 37: kr 1,50 uke 38: kr 1,00 uke 39: kr 0,50	Gjelder per kg lam levert i perioden i sesongen.
Tillegg stjernelam	kr 2,50 pr kg	Gjelder lam etter følgende kriterier: Slaktevekt fra 15,1 kg Klasse O+ eller bedre Fettgruppe 1+, 2-, 2, 2+, 3- og 3
Tillegg Gourmetlam	Uke 32-45: Kr 2,00	Gjelder lam etter følgende kriterier: Slaktevekt fra 15,1 kg Klasse R- eller bedre Fettgruppe 1+, 2-, 2, 2+ og 3- Gjelder ikke lam som går inn i nisjevarerstrømmer.
Lammeringstillegg	Kr 10 pr stk	Gjelder lam, ung sau, sau og vær levert fra besetninger organisert i lammering. Medlemmer i lammering får ikke skyvetillegg, men prisen i ønsket uke er garantert dersom prisen er lavere i slakteuken. Gjelder også endringer i grunntilskuddet.
Tillegg økologiske sau/ung sau	Uke 31-48: kr 1,00	Tillegget utbetales som kr per kg, og gjelder sau/ung sau innmeldt som økologisk og merket med Debiomerker.
Tillegg økologiske Stjernelam	Uke 31-45: kr 3,00	Tillegget utbetales som kr per kg, og gjelder lam med Stjernelam-kvalitet innmeldt som økologisk og merket med Debiomerker.
Skyvetillegg i sesong Det er ikke mulig å melde inn på ordningen	kr 0,50 pr kg/uke Fra og med uke 27 til og med uke 48	Når innmeldingen i topsesongen om høsten er større enn slaktekapasiteten, må vi ofte "skyve" dyr ut over ønsket slakteuke. Dette kompenseres med et pristillegg. Skyvetillegg gjelder ikke for medlemmer i lammering. Prisen i ønsket uke er garantert dersom prisen er lavere i slakteuken, gjelder også endringer i grunntilskuddet.
Tillegg RFID-merking	Kr 12 per stk	Gjelder sau/lam/vær som blir levert med elektroniske øremerker.
Pristillegg pelsskinn	Pelssauskinn: kr 272,- Farga spælsauskinn: kr 222,- Norilia kjøper ikke villsauskinn i år pga liten etterspørsel Statstilskudd: Villsauskinn kr 55,- Skinn av andre raser kr 75,- (kan bli endra fra 1/9)	Dyr det skal tas ullne skinn fra, bør være slakta før midten av oktober. Det kan være aktuelt å ta pelssauskinn etter denne datoен dersom behovet ikke er dekt. Det er behov for svært avgrensa mengder med skinn fra farga spælsau. Det ønskes kun grå og gråmelerte skinn. Når behovet er dekket, slutter en å ta ut ullne skinn. Tillegget utbetales bare for skinn som blir plukka ut.
Kvalitetstilskudd lam	kr 450,- pr stk Klasse O+ og bedre	Kvalitetstilskuddet gjelder for lam med kvalitet klasse O+ og bedre. Tilskuddet utbetales ikke for lam som er født foregående år og som slaktes fra og med 1. mars.
Trekks	Sats	Info
Hygienetrekk	kr 120,-	Alle dyr som slaktes med ulla på vil få trekk. Dyr som er så møkkete at de ikke kan klippes rene, vil få trekk. Hjemmeklipte dyr som er forurensset etter klipping, vil også få trekk. Dersom forurensingen har skjedd under inntransport eller oppstalling på slakteri, vil ikke produsenten trekkes.
Stoppsats	kr 150,- pr uke	Hvis leveransen er delt på flere hentingar pga lasstørrelse eller flere dyreslag, trekkes det for en stoppsats pr uke. Hvis produsenten selv ønsker å dele sin leveranse på 2 dager, skal det trekkes for stoppsats ved hver henting. Ved samlasting fra 2 eller flere bortfaller stoppsatsen.
KSL-trekk	Slakt 20 % prisreduksjon	Trekkes på leveranser fra besetninger som har manglende KSL-oppfølging. (Mangler egenrevsjon og/eller har ikke lukkede avvik som er relevante for varestrømmen).

Totalmarkedssituasjonen og prisutsikter for lammesesongen 2019

Markedet og lagersituasjonen

I prognosene fra juni er det prognosert et underskudd på ca. 700 tonn sau og lam i løpet av 2019. Basert på tall fra søknad om produksjonstillegg per oktober 2018, fostertellinger og slakting hittil i år, er det beregnet at bestanden av sau og lam er ca. 7 prosent lavere ved beiteslipp denne våren sammenlignet med 2018. Slaktevektene for lam i prognosene er satt til gjennomsnittet av de siste fem årene. Det betyr en snittvekt på 18,8 kg, 0,2 kg høyere enn i fjor. Til sammen gir det en reduksjon i tilførslene på 6 prosent fra 2018.

I fjor var engrossalget sterkt drevet av ekstraordinære tiltak for sau, så som rabattert salg fra reguleringslager, sau til pelsdyrfør og eksport. Det er den viktigste årsaken til at det forventes lavere engrossalg i 2019 sammenlignet med 2018. I prognosene er nedgangen satt til 2 prosent. Dette er før det eventuelt iverksettes ekstraordinære salgstiltak.

Ved inngangen til dette året lå det 3 040 tonn sau og lam på reguleringslager. Av det var 1 390 tonn lam og 1 640 tonn sau og ung sau. En god del av sauken var fra 2017. For å sikre at den ble solgt mens den fortsatt kunne brukes til menneskemat, søkte Nortura Omsetningsrådet om å kunne selge de eldste partiene med ekstra rabatt. Dette ble vedtatt, og all sau fra 2017 er nå solgt. Importen av lam t.o.m. mai er noe lavere enn samme periode i fjor, men for året under ett, forventes om lag samme import som i 2018.

Det er positivt at prognosene nå viser underskudd isolert for 2019. Med 3 000 tonn sau og lam på reguleringslager ved inngangen til året, er det fortsatt en ubalanse i dette markedet. Ekstraordinære tiltak for å begrense innfrysning er derfor aktuelt også i år. Det må flere år med reell underdekning til for balansen i markedet er gjenopprettet. Sau er fremdeles den største utfordringen. Oppfordringen til sauebøndene om å redusere påsættet noe og beholde øyene lenger, om det er mulig, står derfor fortsatt ved lag.

Prisforventninger til årets lammesesong

Konsernstyret i Nortura har vedtatt å øke engrosprisen i 2. halvår 2019 med kr 1,50 per kg sammenlignet med 2. halvår 2018 og 1. halvår 2019. Bakgrunnen for engrosprishevingen er at markedet nærmer seg balanse og at etableringsvilkjen er avtagende. I tillegg vil omsetningsavgiften ligge mellom kr 1,30 og 2,30 under fjorårets nivå, avhengig av leveringstidspunkt. Som følge av dette vil avregningsprisen for lam ligge godt over fjoråret gjennom hele sesongen, slik figuren på neste side viser.

Vi ønsker lammene like tidlig som i fjor

Butikkjedene ønsker å komme tidlig i gang med lammesesongen, og planlegger sine salgskampanjer etter det. Det innebærer at vi må legge opp en prisløype som stimulerer til å slakte lammene så tidlig at vi blir leveringsdyktige når sesongen er på topp i butikkene. Jo mer lam vi selger i sesongen, jo mindre overskudd og innfrysning vil vi få. De siste par årene har dette fungert godt, og vi har vært leveransedyktige gjennom hele sesongen. Tidlig levering har ikke gått på bekostning av slaktekvaliteten, den har vært god. Prisløypa er derfor lagt opp med tilnærmet samme form som i de foregående årene.

Naturlig sanktidspunkt varierer mellom landsdelene, og ikke alle produsenter vil ha samme mulighet til å levere lam når prisen er

på topp. Uansett sanktidspunkt, vil alle ha mulighet til å tilpasse leveransene til prisnedtrappinga i siste del av sesongen. Dessuten er det viktig å ha med seg at det kommer alle saueprodusentene til gode at noen leverer lam tidlig, slik at vi er med når kjedene starter sine kampanjer. Det er også et moment i denne sammenhengen at slike naturgitte forskjeller er ett av de elementene som distriktstilskuddet kompenserer for.

Avregningsprisen til lammeprodusenten består av flere element; engrospris, omsetningsavgift, grunntilskudd og sesongtillegg. Det er endringer i alle disse som danner prisløypa gjennom sesongen.

Prognosene for endring av avregningspris, grunntilskudd og sesongtillegg, sammenlignet med foregående uke i høst ser slik ut:

Uke	Dato	Prisendring
27	01.07.2019	+ kr 0,90
32	05.08.2019	+ kr 5,20
35	26.08.2019	- kr 0,50
36	02.09.2019	- kr 1,50
37	09.09.2019	- kr 2,00
38	16.09.2019	- kr 2,50
39	23.09.2019	- kr 2,30
40	30.09.2019	- kr 1,80
41	07.10.2019	- kr 1,00

Figuren på neste side viser prisprognosene for sesongen 2019 sammenlignet med i fjor. I utgangspunktet er den lagt opp til å trappe prisen ned med samme beløp uke for uke som i 2018. Endringer i omsetningsavgift og skinnverdier gjennom sesongen i fjor, bidrar til å endre den opprinnelige løypa, derfor avviker formen noe. Når det gjelder prisnivå i 2019, tas det forbehold om endringer i slaktekostnader, innmat- og skinnverdier, m.m. som ikke er kjent på det tidspunktet dette skrives.

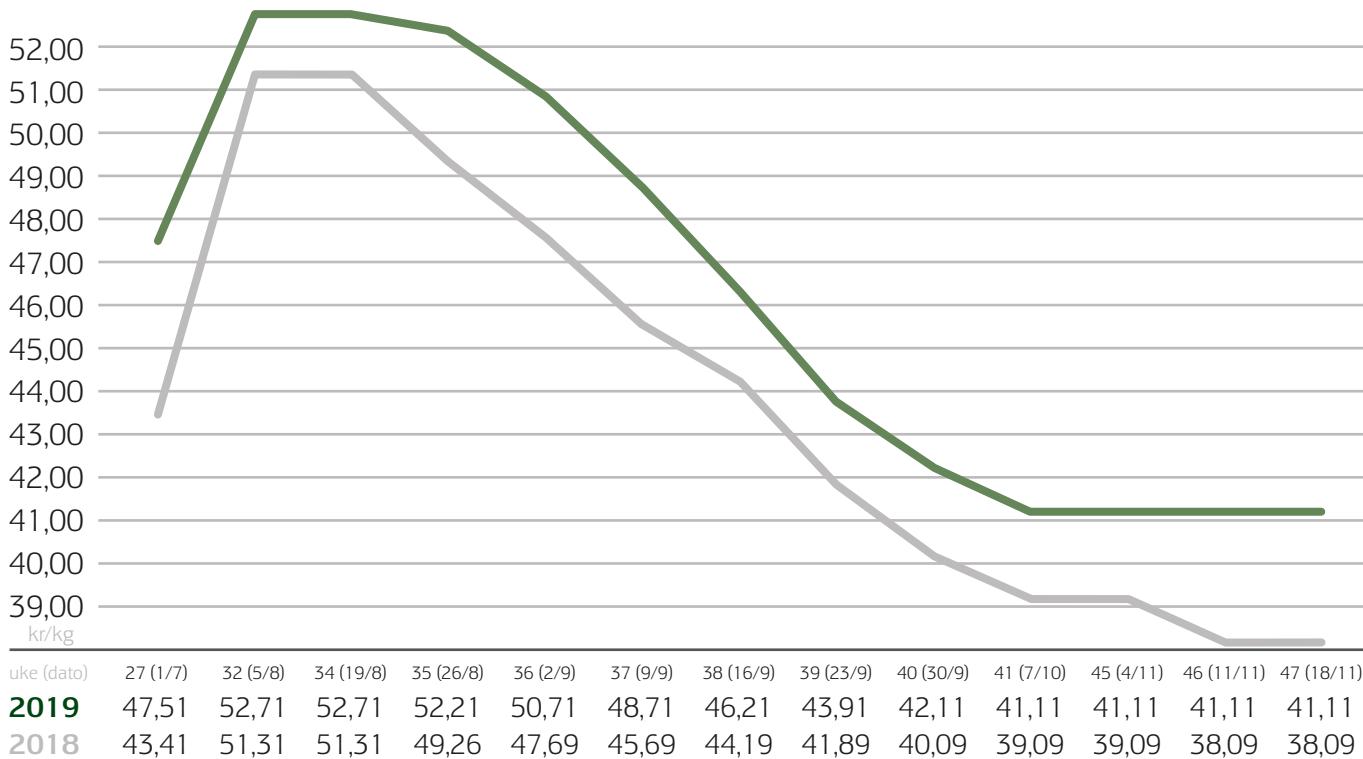
Utnytt leveringsvilkåra og få bedre pris

Nortura-medlemmene fekk i 2018 utbetalt i middel mellom 8 og 9 kr per kg lam i form av tilleggsytingar. Dette er betaling fra fellesskapet for god kvalitet, marknadstilpassing og sparte kostnader, samt ein bonus for levering over eit visst kvantum sau- og lammeslakt til Nortura. Det er difor viktig å setje seg inn i leveringsvilkåra og tenkje igjennom korleis ein kan ta ut høgast mogleg pris. Her er eit eksempel på korleis du kan plusse på avregningsprisen på neste side ved å utnytte leveringsvilkåra (s 3): Vi føreset lik slaktevekt som i 2018 (18,7kg), levert i Gourmetlam-perioden i ei pulje på minst 15 dyr og at garden leverer minst 1000 kg saue- og lammeslakt til Nortura.

- Puljetillegg: (kr 10-50,- per dyr): kr 0,53-2,67 per kg
 - Tillegg Stjernelam: kr 2,50 per kg
 - Tillegg Gourmetlam: kr 2,00 per kg
 - Kvantumstillegg min. 1000 kg slakt: kr 0,40-1,70 per kg
 - Lammeringstillegg (kr 10 per dyr): kr 0,53 per kg
 - Støtte elektroniske øyremerke (kr 12 per dyr): 0,64 per kg
- Sum: kr 6,6-10,04 per kg lam**

Dersom ein utnyttar leveringsvilkåra maksimalt og prisprognosene (s 5) blir ein realitet, så vil eit R lam slakta i veke 36 betale seg med ca kr 61,- per kg (inkludert grunntilskot). I tillegg kan ein unngå stoppsats på kr 150 dersom ein samlastar med ein eller fleire naboor.

Prisprognose lam kl R 16,1 - 23 kg inkl. sesongtillegg og grunntilskudd

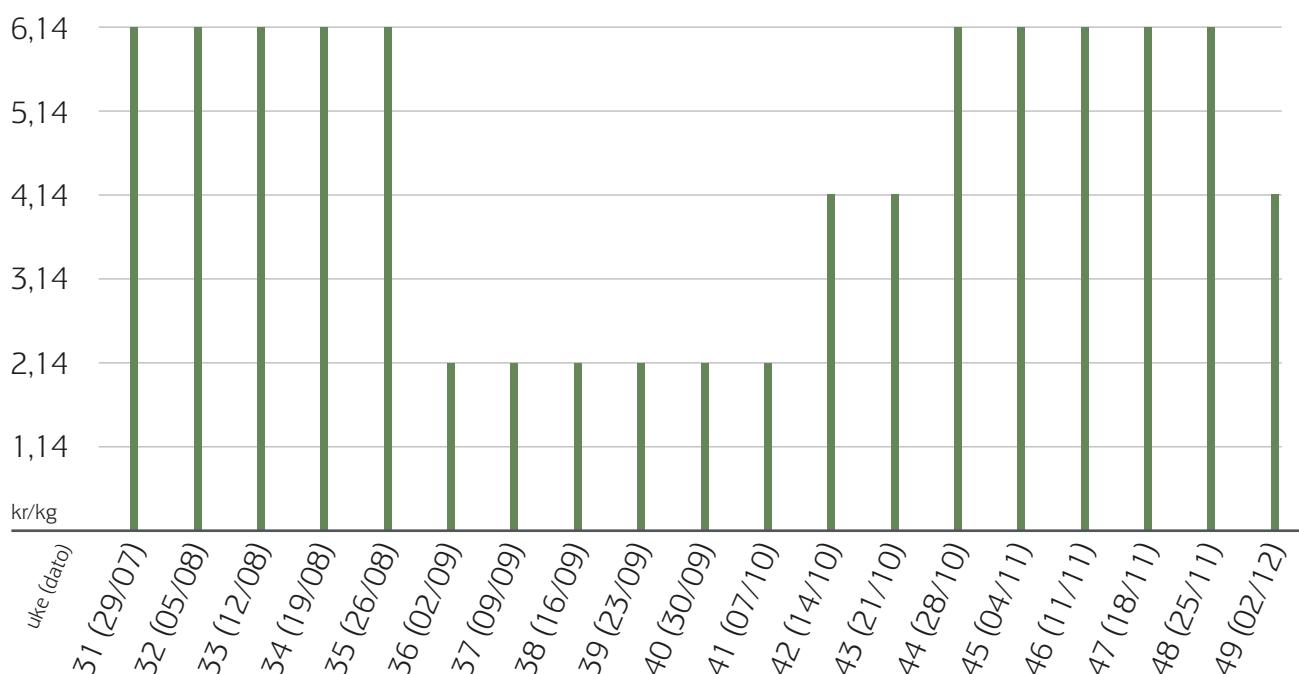

Etter at telledato for sau ble endret i 2017, er det naturlig at hovedtyngden av saueslaktingen skjer om høsten. For å få en god avvikling av slakting, skjæring og salg, ønsker vi å styre saueslaktingen utenom ukene med mest lammeslakting. Da er det viktig at slakteriene bruker kapasiteten på å få nok lam ut i markedet. Derfor legger vi opp en prisløype som stimulerer til konsentrert slakting av sau i starten og mot slutten av lammesesongen. I disse

periodene er skjærekapasiteten bedre og dermed kan en også utnytte råstoffet av sauen bedre.

Prisløypa for sau er utformet med tanke på å stimulere til slakting før uke 36 og at en del begynner å levere sau igjen fra uke 42. Engrosprisen for sau holdes uendret gjennom sesongen, mens det er variasjon i grunntilskudd og omsetningsavgift som former prisløypa.

Prisprognose sau klasse R inkludert grunntilskudd

99,8 % Oppslutning om Kvalitetssystem i Landbruket (KSL)

Kjøttbransjen ble fra 1. april 2018 enige om en ny avtale der bare slakt fra gårdsbruk med aktivt KSL skal inngå i produkt med "Nyt Norge"-merking. Kjøttbransjen ønsker at "Nyt Norge"-merket både skal garantere at maten er norsk og produsert av bønder som kan dokumentere at de følger norske lover og regler. Dette skal styrke tilliten til norsk mat.

De aller fleste varestrømmene til Nortura ender opp i et produkt som er merket med "Nyt Norge". De fleste industrikundene krever også at slaktene de kjøper kan brukes til "Nyt Norge"-merkede produkter. Nortura var derfor helt avhengig av at mengden slakt uten KSL godkjennung ble redusert til et minimum. For å stimulere til dette, ble følgende tiltak innført:

- Pristrekk for ikke KSL-godkjente slakt ble økt til 20% av avregningspris. For lam betyr dette i gjennomsnitt mellom 7 og 8 kroner i pristrekk. 20 % pristrekk er likt for alle slakterier i Norge. Trekket skal finansiere kostnader med å ha to varestrømmer.
- Det ble heller ikke mulig å melde inn slakt på "Min side" uten å ha aktivt KSL. Produsenter uten aktivt KSL må derfor melde inn slaktedyr via telefon til Medlemsenteret. Her blir bonden rådet å vente med å melde inn dyr til KSL er på plass.

Vi har hatt veldig god effekt av disse tiltakene. Andelen slakt fra gårder uten aktivt KSL er redusert fra 3 % i 2017 til 0,2 % i 2018. Det er derfor minimale menger med slakt som vi må finne alternativ avsetning for. Vi håper selvfølgelig at den gode trenden fortsetter dette året.

For å unngå pristrekk må du derfor sørge for å ha aktivt KSL før du melder inn dyr. Gå inn på www.matmerk.no og sjekk når egenrevisjonen går ut på dato. Skjer dette midt i slaktesesongen, så gjennomfør egenrevisjon så fort som mulig, så slipper du å tenke på dette i en travle høstdag.

Sørg for å lukke alle relevante avvik og meld fra om dette til KSL. Et relevant avvik er viktig for matsikkerheten og/eller dyrevelferden, derfor bør avvik følges opp samtidig som du unngår trekk. Trenger du hjelp til å gjennomføre egenrevisjon eller lukke avvik, kan du kontakte KSL Matmerk på tlf nr 24 14 83 00, eller ta kontakt med Nortura Medlemsenter på tlf nr 955 18 400.

Nortura Medlemsenter har fått nytt nummer – 955 18 400

Bakgrunnen for at vi får nytt nummer er at vi går over til et nytt digitalt og mer fremtidsbasert telefonsystem. Vi forventer også at det nye systemet blir mer stabilt i drift enn det vi har hatt til nå.

Innmeldingsfrister:

Min Side (web): Onsdag kl 06.00 uka før ønsket levering

Telefon: Innen tirsdag kl 16.00 uka før ønsket levering

Medlemmer av lammeringer skal

meld inn til lammeringlederen som planlegger lassa. Vi oppfordrer alle lammeringlederne om å bruke Min side når de skal melde inn lass. Dette er mest rasjonelt både for lammeringlederne og Medlemsenteret, og det reduserer risikoen for feil og misforståelser. Nortura har utviklet en del nye funksjoner på Min side som skal gjøre det enklere for lammeringlederne å holde oversikt over innmeldinger og lass.

Sjekkliste for innmelding og levering

Medlemmer/leverandører i lammering melder inn sine dyr til lammeringlederen, som tar dette videre til Medlemsenteret gjennom en kollektiv innmelding fra ringen. De som ikke er med i lammering, melder inn sine dyr på vanlig måte til Medlemsenteret via Min side eller tlf.

Ved innmelding oppgis:

- Leverandørnummer
- Antall lam
- Antall sau
- Ønsket leveringsuke
- Eventuell samlasting og med hvem
- Eventuell egenttransport til slakteri
- Om det er økologiske dyr, villsau, nisjedyr eller dyr i retur.
- Signalmerker bestiller du fra Medlemsenteret eller hos lammeringlederen, unntatt for økologiske dyr der du bestiller merker hos Os Id
- Andre beskjeder som er viktig for slakteri eller inntransport
- Husk å melde fra om besetningen har restriksjoner pålagt av Mattilsynet

Ved levering:

- Dyra må være samla og leveringsklare når dyretransportbilen ankommer
- Dyra skal ha godkjente og lesbare øremerker, 1 elektronisk. Husk at du bare kan bruke årets merker på årets lam. Mister et dyr øremerket, så må du bestille erstatningsmerke. Dette er forskriftsbestemt og merkene blir også brukt ved kategorisering av dyr (om dyret er lam, ung sau eller sau) på slakteriet
- Riktig antall dyr i forhold til innmeldte
- Økologiske dyr, nisjedyr, villsau (ved blandingslass) og returdyr skal være signalmerket.
- Dyra skal være tørre
- Ulla bør være fri for merkemaling, flis, møkk og vegetabilier
- Syke og skadde dyr skal ikke transporteres. Dyr som du er i tvil om er transportdyktige, bør settes til side og presenteres for sjåføren før opplasting.

Innmelding, merking og levering av Villsau (Gammelnorsk sau)

Det er viktig for slaktestatistikken, ROS-analysen og bruken av slaktedyra at villsau kan skilles fra annen sau. Når du melder inn villsau på telefon, så si fra at innmeldingen gjelder villsau. Ved innmelding på Medlemsportalen Min side, velger du avtaletype VILLSAU.

Levering av kun Villsau

Produsenter som leverer kun villsau på den enkelte levering, trenger da ikke å merke disse med signalmerker for villsau. Villsauen blir "identifisert" ut fra avtaletypen som blir registrert ved mottak på slakteriet.

Levering av blandingslass av villsau og sau av andre raser

Produsenter som leverer blandingslass av villsau og sau av andre raser, må merke villsauen med signalmerker. Da er det mulig å skille villsau og annen sau fra samme leverandør fra hverandre. Merkene må settes på av produsenten umiddelbart før levering. Ved innmelding må det opplyses om at det er villsau, og merker vil bli tilsendt i det antall som er innmeldt.

Felles rutiner for retur og nisje i Nortura

Før fjorårets sesong ble det innført felles rutiner for retur og nisje i hele Nortura. Målet er felles rutiner i hele Nortura, uansett hvor dyret leveres. Prisene skal være riktige både for den som bruker, og ikke bruker, nisje- og returordningene.

Her er noen viktige punkter fra rutinebeskrivelsen:

Retur

- Retur skal være til egen husholdning. En kan derfor ta maks ca 300 kg returslakt i løpet av et år
- Det er laget ett felles skjema for retur der du kan bestille ulik partering, andre tjenester og hva dette koster per kg. Skjemaet finner du på <https://medlem.nortura.no> eller hos Medlemsenteret. Det skal fylles ut og sendes med dyretransporten ved levering
- Husk å melde inn dyr du skal ha i retur på egen avtale, Retur. Dette er viktig da vi ikke kan disponere disse dyra i vår varestrøm, og det blir enklere å planlegge mannskapsbehovet på returavdelingene våre
- Returdyr skal signalmerkes før henting, bestill merker ved innmelding hos Medlemsenteret eller hos lammeringlederen
- Pris for slakting av returdyr blir fakturerert per stk
- Ikke-medlemmer vil få et prispåslag på 50% for andre tjenester enn slakting

Nisje:

- Nisje er slakt som skal selges eller serveres utenfor egen husholdning
- Krav til medlemskap og egen nisjeavtale med Nortura
- Partering må avtales før innmelding (Nortura-anlegg eller annen skjærebredrift)
- Nisjedyr skal meldes inn på egen avtale, Nisje. Dette er viktig da vi ikke kan disponere disse dyra i vår varestrøm
- Skjema for nisjeslakt finner du på <https://medlem.nortura.no> eller hos Medlemsenteret. Skjemaet fylles ut i to eksemplar og sendes med dyretransporten ved levering
- Nisjedyr skal signalmerkes før henting, bestill merker ved innmelding hos Medlemsenteret eller hos lammeringlederen
- Du får en vanlig avregning og kjøper de aktuelle slaktene tilbake til engrospris levert på en av våre slakteriers rampe

Som vanlig oppfordrer vi til å ikke bestille retur av slakt i den mest hektiske slaktesesongen for lam.

Rutinar for retur av ullne skinn

Tal ullne skinn som blir teke i retur har auka mykje dei seinare åra. Det er difor viktig å ha gode rutinar for dette, slik at denne varestraumen fungerer best mogleg for både Nortura og sauebonden.

1. Kva dyr og periode vi tek ansvar for å ta returskinn

Vi tek av returskinn i perioden juni, juli, august, september og oktober. Utanom desse periodane tek vi ikkje ansvar for skinn som blir øydelagde i slakteprosessen.

Vi tek ansvar for å ta returskinn av lam og vårklypt sau i normalt godt hold. Fylgjande type dyr tek vi returskinn av berre på produsentens eige ansvar:

- Mohair og Kashmir geit/kje
- Sau med heilårsull
- Små lam og sau med feittgruppe 2- og lågare

Når Nortura tek ansvar for at jobben blir gjort, betyr det at eventuelle skader på skinn blir erstatta (sjå punkt 4). Når det blir gjort på produsentens eige ansvar, blir eventuelle skader ikkje erstatta.

2. Skjema for bestilling av returskinn

Det skal brukast skjema "Returskjema skinn" når ein bestiller skinn i retur (søk på "returskinn" på Medlemsportalen, så finn du denne artikkelen. Her er det ei lenke du kan klikke på). Du kan også få skjema frå lammeringlearen. Her skal du skrive på dersom du har ønske om at skinnet skal sendast til eit spesielt garveri, elles blir skinnet sendt til det garveriet slakteriet har avtale med. Lever utfylt skjema med dyretransporten.

3. Merking av dyr ein skal ta returskinn av

Dyr ein skal ta returskinn av, skal merkast av produsenten før levering med signalmerker av plast. Lammeringleiar eller Medlemsenteret har returskinnmerker og sender ut etter behov. Returskinnmerka skal delast i to, og bli sett i med vanleg merketang.

4. Erstatning av skinn som blir skada

Når eit skinn blir skada, skal produsenten bli tilbydd eit erstatningsskinn som kompensasjon.

5. Skinn som er merka med pelssaulaget sine signalmerker

Når dyr merka med pelssaulaget sitt signalmerke (orange) kjem til slakting, så må Donnia sin fylgjeseddelen følgje skinnet.

Terje Bakken, terje.bakken@norilia.no, sms tlf. 950 60 928, Norilia Gol sender ut Pelssaulaget sine returmerker.

Vi oppfordrar til å ta returskinn berre i slaktesesongen juni-oktober. Ulla på vinter- og vårlakta sau er for stiv, ofte tova og difor ikke egna til beredningsskinn. Det er difor bortkasta tid og pengar å ta returskinn i denne perioden.

(Foto: Erin Svehaugen)

Reduser risikoen for værsmak- og lukt

Vi må alltid vera på vakt mot at det blir lukt- og smaksfeil på værlamslaka om hausten. Det er øydeleggjande for salet av lam dersom lammeslakt med lukt- og smaksavvik kjem ut i marknaden som lam. Dersom lammet kjem i kategorien vær pga lukt- og smaksfeil, så blir avrekningssprisen nær null og det er heller ikkje bra. Årsaken til at dette skjer, er hormonelle endringar hjå værlamma når paringssesongen nærmar seg. Vi har difor laga følgjande råd for å redusere risikoen for lukt og smaksfeil på værlam:

- Alle værlam bør vera slakta seinast tre veker før paringssesongen startar. Det betyr at værlam som ikkje er slaktemogne ved sinking, bør setjast på intensiv sluttfôring på kraftfôr og grovfôr eller eit godt grønnfôrbeite rett etter sinking.
- Sorterøyelam og værlam. Det er spesielt viktig dersom sluttfôringa går føre seg inne. Dette gjev også meire ro i flokken og betre tilvekst.

Lønsamt å vera med i lammering

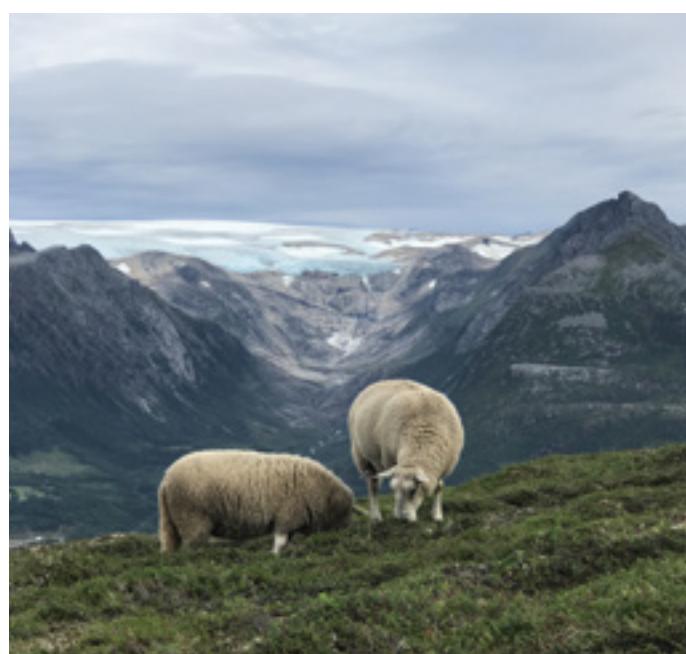
Oppslutnaden om lammeringane kryp sakte, men sikkert oppover. Nesten 79 % av alle sau/lam Nortura slakta i 2018 kom frå ein sauebonde organisert i lammering. Nortura har nå 588 lammeringar, 6 fleire enn da vi skreiv Lammesesonhefte i fjar. Nortura er veldig godt fornøgd med at fleire blir med. Da kan vi ta ut rasjonaliseringsevinsten med å hente fulle lass og tømme eit heilt område for slaktemogne dyr når vi først er i bygda med dyretransporten. Medlemskapet i lammeringen gjer også noko med kvaliteten på lamma som sauebonden leverer og utbetaling av tilleggsyttingar. Tabellen nedanfor syner høgare utbetaling av kvalitetstillegg, samstundes som også puljetillegget er større hjå lammeringmedlemmene. Høgare sesongtillegg tyder også på at lammeringmedlemmene kjem tidlegare i gang med slaktning om hausten. Vi håpar difor at enda fleire ynskjer å bli med i ein lammering, slik at vi også neste år kan rapportere om fleire lammeringar og auka oppslutnad! Ta kontakt med ein rådgjevar i Nortura om du vil bli med i, eller vil starte ein lammering.

Resultat innanfor og utanfor lammering i 2018

Andel i lammering – 78,8 % Utanfor lammering – 21,2 %

Kvalitet lam	Innanfor lammering	Utanfor lammering
Vekt, kg	19,10	17,19
Klasse	R	R-
Fettgruppe	2+	2+
Andel Stjernelam	82 %	67 %
Andel Gourmetlam	59 %	44 %
Økonomi lam	Innanfor lammering	Utanfor lammering
Avregningspris pr lam	705	607
Puljetillegg	39	18
Sesongtillegg	14	9
Kvalitetstillegg stjernelam	41	31
Kvalitetstillegg gourmetlam	23	17
Lammeringstillegg	10	-
Økonomisk resultat pr lam *)	831	682
Forskjell pr lam	149	

*) I tillegg kjem kvantumstillegg

(Foto: Grethe Ringdal)

Økonomisk slaktetidspunkt

Årets prisprognose (s 5) har same profil som i dei tre siste åra. Årsaka til det er at vi er godt fornøgd med effekten prisprofilen har på tilførslane våre, både når det gjeld slaktekvaliteten på lamma og når lamma blir slakta. Vi har hatt full marknadsdekning i heile sesongen dei tre siste åra. På Medlemsportalen under "Småfe" og "Beregningsskalkulatorer", kan du laste ned reknearket "Slakteoppkjørskalkulatoren 2019". Her kan du rekna på økonomien med å sluttføre lam i ulike tidsperiodar med utgangspunkt i ulike vekter, tilvekstar, tilskotssonar osv. Profilen på prisprognosene skal stimulere til at ein ikkje skal presse slaktemogne lam opp mot grensa for feitt-trekk, men heller levere dei til Nortura og bidra til at marknaden får nok lam i starten av sesongen.

Vi har brukt "Slakteoppkjørskalkulatoren" og rekna på eit lam med 44 kg levandevekt med ein slakteprosent på 42 (% slaktevekt av levandevekt) i veke 36. Tilveksten er sett til 250 g per dag om ikkje lammet ikkje blir slakta, men blir sett på sluttføring på godt hâbeite. Føresetnader: Distriktsstilskotssone 2, lammering, kvantumsgruppe 3-5 tonn, levert i pulje på 130 småfe eller meir. Lammet får både Kvalitetstilskot, Gourmet- og Stjernelamtillegg t.o.m. veke 38. I veke 39 og 40 mistar lammet Gourmetlam-tillegget pga for mykje feitt.

Slakteveke nr	Dato vekestart	Levandevekt, kg	Slaktevekt, kg	Klasse	Feittgruppe	Slakteverdi Kr/lam*)
36	2/9	44,0	18,5	R	2+	1649
38	16/9	47,5	20,0	R	3-	1650
39	23/9	49,3	20,7	R+	3	1614
40	30/9	50,0	21,4	U-	3	1625

*) Prisen inkluderer grunn-, distrikts-, og kvalitetstilskot

Dette eksempelet viser at slakteverdien er nokså lik, sjølv om lammet blir tyngre ved å utsetje slaktinga. Ein kan difor like gjerne levere lammet i veke 36 og spare haustbeitet til andre slaktelam som treng det betre, eller til livdyra.

På den andre sida, vil det som regel lønne seg å sluttføre lam dersom dei står i fare for å miste kvalitetstillegg på grunn av for låg vekt.

Vurdering av feittgruppe

Vurdering av feittgruppe er gjort utifrå medel slaktevekt på lam i ulike feittgrupper i 2018. Det kan variere kor tungt eit lam er når det byrjar å avleira feitt.

- Lam som har hatt ein jamm god tilvekst avleira feitt ved ei høgare vekt enn eit lam som har hatt lågare tilvekst
- Intensiv sluttføring fører ofte til feittavleiring på ei lågare vekt enn meir ekstensiv sluttføring
- Søyelam avleira som regel feitt ved lågare vekt enn vêrlam
- Lam av lette raser avleira feitt ved lågare vekt enn lam av tunge raser

Vurdering av slakteprosent

Slakteprosenten (andel slaktevekt av levandevekt) på lam vil også variere ein del, men ligg ofte rundt 40%. Her er dei viktigaste faktorane som påverkar slakteprosenten:

- Søyelam og godt kjøttsette lam har høg slakteprosent
- Lam vege om morgonen før beiting har høgare slakteprosent enn lam vege om kvelden
- Lam vege i sankegjerde på tom vom har høg slakteprosent. Erfaringar frå Beinhelleren sankelag i Hordaland er at slakteprosenten kan ligge på 44-45% på slike lam.

Bruk Min side

Bruk Min side til å melde inn slaktedyr og livdyr, se hvilke dyr du har innmeldt, eller sjekke dine slakteresultater. Er du med i lammering, skal du melde inn til din lammeringleder. Min side er mobiltilpasset, så det du kan gjøre fra din pc, kan du også gjøre fra din telefon eller ditt nettbrett. NB! Dette er ingen app, du logger inn på Min side fra medlem.nortura.no.

Har du ikke aktivt KSL, får du ikke melde inn slaktedyr på Min side. Da må du kontakte medlemssenteret på tlf. 955 18 400 for innmelding. Hvis du melder slaktedyr uten aktivt KSL trekkes det 20 % på avregningspris.

Har du behandlet dyrene dine og har tilbakeholdelsesfrist for slakting, får du en melding om det ved innmelding. Husk da ikke å levere dyr som har tilbakeholdelsesfrist.

Her er kort noe av det du gjør på Min side:

Innmelding av slaktedyr

Webinnmelding på Min side er en svært enkel, rask og trygg måte å registrere innmeldinga på. I tillegg sparer du medlemssenteret for den jobben du selv kan gjøre. Innmeldingsfristen er også forlenget til kl. 06.00 onsdag, mens telefoninnmelding på 955 18 400 til medlemssenteret er tirsdag kl. 16.00. Innmelding på avtalevarestrømmer er kun på web.

Medlem i lammering

Medlemmer i lammeringer skal ikke bruke webinnmelding, men melde inn sau og lam til lammeringlederen. Lederen får da oversikt over tilgjengelige dyr i ringen og planlegger lasset ut fra det. Det er viktig å ha korrekt antall voksne dyr og lam for å tilpasse kapasiteten under transport.

På Min side melder lammeringlederen inn dyr på vegne av de enkelte medlemmene i ringen.

Lammeringleder

Lammeringlederen har oversikt over alle innmeldinger i ringen, og hentedag på leveransene når lass er planlagt. Det er for i år gjort forbedringer i Min side for lammeringledere, nærmere informasjon om forbedringene kommer i LammeringLederNytt.

Mine leveranser

Så snart slakteskrotten har passert vekta på slakteriet, finnes opplysningene om klasse og vekt under Oversikt, Mine leveranser. Opplysningene er rådata fra slaktehallen så endringer kan skje i ettertid. Avregningskontoret kan i noen tilfeller gjøre endringer før avregninga er klar. Under Mine leveranser finner du oversikter som går inntil 14 måneder tilbake. Trenger du eldre oversikter, går du enten til Avregningsbrevarkiv eller du kan sende en e-post til medlem@nortura.no.

Avregninger

Avregningsbrevet du mottar er brutto beløp. Dersom du har trekk på avregningen, vil du få melding med spesifikasjon av trekket ved forfall, ca en uke etter avregningsbrevet. Trekket kommer som fradrag ved selve betalingskjøringen.

Avregningsbrevarkiv

Avregningsbrevet du mottar er brutto beløp. Dersom du har trekk på avregningen, vil du få melding med spesifikasjon av trekket ved forfall, ca en uke etter avregningsbrevet. Trekket kommer som fradrag ved selve betalingskjøringen.

Fakturaarkiv

I fakturaarkivet finner du alle dine fakturaer fra Nortura som eksempelvis på livdyrkjøp, rådgivingstjenester og medlemskjøp.

Min profil

På Min side under Min profil kan du endre din personlige informasjon som telefonnummer og e-postadresse, og du kan melde deg på SMS-varsling av prisinformasjon på ditt dyreslag. Er du Norturamedlem, får du også en del nytlig informasjon kun på e-post, så riktig e-postadresse er vesentlig.

Ved å huke av for SMS-varsling, har du alltid oversikt på prisendringer som kommer.

The screenshot shows a user interface for profile settings. It includes fields for 'Avregningsbrev på e-post' (checkbox checked), 'E-post = Avregningsbrev' (checkbox checked), 'Samme som e-post?' (checkbox checked), 'Prisinformasjon på SMS' (checkbox checked, circled in red), and animal selection checkboxes for 'Gris' (unchecked), 'Storfe' (unchecked), 'Sau' (checked), 'Fjørfle' (unchecked), and 'Egg' (unchecked). A green button at the bottom right says 'LAGRE ENDRINGER I PROFIL'.

Skaff deg passord

Nortura SA er knyttet opp til tjenesten «Felles brukernavn og passord i landbruket», Landbrukskatalogen, som eies og driftes av Produsentregisteret SA. Påloggingsinformasjonen er den samme som for pålogging til KSL, Tine, Geno, osv. Brukernavn er identisk med det 10-sifra produsentnummeret, og passordet har 8 tegn.

Har du ikke har passord, kan du bestille det hos Produsentregisteret som administrerer tildeling av passord, kontakt på e-post: prodreg@prodreg.no eller telefon **22 05 47 30**. Du kan også gå direkte på www.prodreg.no og resette ditt passord.

Har du ny adresse?

Om du har fått ny gateadresse eller andre endringer på din adresse eller e-postadresse, er det viktig at du oppdaterer den. Innføring av gateadresser i nye områder som ikke har hatt det tidligere gjør at post som ikke inneholder fullstendig adresse ikke kommer fram til deg, og du kan du gå glipp av viktig informasjon.

Du kan ringe medlemssenteret på **955 18 400**, eller sende oss en e-post på medlem@nortura.no med din nye adresse, husk da å skrive ditt leverandørnummer i meldingen. Sjekk samtidig om det er riktig e-postadresse som ligger inne på deg, vi får en del e-post i retur på grunn av feil i adressen. Det kan være bare en bokstav, eller et tegn.

Registrer deg på Landbruks Dataflyt

Nortura har elektronisk avregningsbrev for alle leverandører og medlemmer. Avregningsbrevet sendes som e-post, og kun om du har reservert deg mot å få e-post, vil du få det i posten. Det er da viktig at du gjør som 12 000 andre bønder og registrerer deg i Landbruks Dataflyt. De aller fleste regnskapsførerne i Norge har tilgang til Nortura sine avregninger elektronisk via «Dataflyt i landbruket». Dermed er det ikke lenger behov for avregningsbrev på papir som regnskapsbilag. Regnskapsfører får avregningen ferdig kontert i regnskapet. Om du ikke allerede har tatt dette i bruk, må du registrere deg i samtykkeregisteret på landbruksdataflyt.no for at regnskapsføreren skal få tilgang til dine avregninger elektronisk. Alternativt kan du skrive ut bilaget selv. Snakk med din regnskapsfører, eller les på landbruksdataflyt.no hvis du trenger mer informasjon.

Ragnhild og Finn viser fram ROS-porselen samlinga

Mange Apper å halde styr på når radiobjøller skal monterast

Enkelt, men rasjonelt sauefjøs

Dersom du skal ha eit møte med leiaren for Bondelaget, Sau og Geit og lammeringen i Hamarøy og Tysfjord, så treng du ikkje å kalle inn så mange. Ragnhild Engan er nemleg leiar for alle desse lokallaga. I tillegg er ho AU-medlem småfe for Nord-Noreg, og leiari i det nasjonale Fagutvalet for småfe i Nortura. Ragnhild og ektemannen Finn er i toppsjiktet i landet både når det gjeld slaktekvalitet på lam, saueavl og gjeterhund. I slutten av mai pakka vi difor sekken og reiste til Krokan Gård for å bli enda betre kjent med to eldsjeler for sauene og sauemiljøet i Nord.

Av Finn Avdem, fagsjef småfe i Nortura

Krokan Gård er eit bureisingsbruk frå 1980, rydda av far til Finn. Finn mimrar om lange dagar med plukking av røter og stein, men etter kvart vart det bygd sauefjøs med plansilo og dyrka 56 mål med jord.

Eldsjeler for sauene

Finn har alltid vore interessert i sau og bondeyrket, og fekk overta garden i 1992, som 25-åring. Sidan den gongen har det vore ei rivande utvikling på Krokan. Meir leigejord vart tilgjengeleg når naboar la ned drifta, saueflokkene vart større og det vart trøngt om plassen i sauefjøset. I år 2000 kom Ragnhild til gards. Ho var alt ein erfaren sauebonde, og hadde med seg 130 sauere på flyttelasset. Mykje sau og liten plass betyr mykje arbeid med logistikk og improviserte rom for sau.

Nytt sauefjøs

Ragnhild og Finn byrja difor å planlegge nytt fjøs og i 2005 stod nytt sauefjøs klart, eit uisolert, enkelt fjøs med naturleg ventilasjon. Den nedste lekta under tømmermannspanelen er løfta, slik at det kjem luft inn nedanfrå og går ut gjennom det opne mønet. Det er to langsgåande 80 cm breie fôrbrett, og kvar binga er 2,10 m djupe. Innreiinga er sjølvsnekra av tre med langsgåande eteplasseringar. Einaste mekaniseringa er ein takhengt rundbal-

lerivar frå TKS. Den vart heller ikkje så dyr, fordi plansiloen i det gamle fjøset vart bygd om til sauefjøs. Da trøng ein ikkje silotalja lenger, og skinnene kunne brukast til rundballerivaren.

Kostnaden for nyfjøset til 300 sau, med to meter høg gjødsel-kjellar under, inkludert rundballerivar, kom på 1,2 millionar eller kr 4000 per sau. Ragnhild fører rekneskapen sjølv, og veit kor viktig det er å halde dei faste kostnadene nede for å få overskot og god økonomi i drifta. Det gamle sauefjøset med ca 100 sører blir føra manuelt med trillebår, og kraftføret blir også tildelt med bøtte oppå grovføret. Det er gjort to endringar etter at fjøset var nytt. Strekkmetallet i bingane er bytta ut med plastgolv. I samband med dette så vart også bingefronten skifta ut. Ein laga da stengsel, slik at ein kunne stenge søyene ute i samband med fôringa. Dette gjorde at søyene dreg mindre fôr inn i bingane. Spesielt når det er kaldt, så er det lett å sjå at sauene trivst betre på plast enn på

Frå overskotslam-fjøset på Krokan. Overskotslam skal ha godt grovfôr.

strekkmetal. Ulempa er mindre kluvslitasje. Elles fungerer sauefjøset veldig bra.

Gjennomtenkt grovfôrstrategi

Før hadde nesten kvar familie ein liten flokk med sau, og gardsdrifta var kombinert med fiske. Dette er det nesten slutt på. Ragnhild og Finn haustar rundballar på 500 mål jord, og ytterlegare 400 mål blir berre beita. På gjødselplanen står det 27 skifte, og dei må køyre 6,4 mil for å koma til den jorda som er lengst borte. Mykje av denne jorda hadde nok gått ut av drift om ikkje Ragnhild og Finn hadde hausta graset. Ein må tenkje strategisk korleis ein dyrkar grovfôr med ein slik jordveg. Skifta næraast garden blir pløgd og gjødsla godt med møkk. Her blir kvalitetsfôret til lamming dyrka. Dei brukar i alt ca 6-700 rundballar på 400 søyar. Målet er at 2-300 av desse rundballane skal ha "lammingsfôr-kvalitet". Lang frakt krev også effektiv transport. Dei har difor investert i ein rundballehengar som blir brukt heile innefôringssesongen for å hente grovfôr rundt omkring. Jorda på Krokan får ein god porsjon møkk, blir pløgd og tilsådd med Italiensk raigras kvart år. Dette beitet blir brukt til overskotslam og som sluttfôring til slaktelam om hausten. Tilveksten blir veldig bra på raigrasbeitet, spesielt når hausten er tørr og fin.

Kvalitetsproduksjon av lam

Krokan gård gjer seg fortent til ROS-porselen (ROS= ResultatOversiktSlaktedata) frå Nortura stort sett kvart år.

Korleis greier de å produsere lam med så god slaktekvalitet?

- Mykje handlar om bevisst plukkslakting, seier Finn. Mange lam med feitt-trekk nyttar ikkje om ein skal hevde seg på ROS. Alle slaktelamma blir sortert ut ved sinking og går på gode raigrabeite heime på Krokan. Kvar einaste veke blir slaktelam-flokken sendt gjennom ei elektroniske vekt med sorteringsanlegg. I starten på sesongen er vektgrensa ca 45 kg, litt lågare på

søyelamma. I tillegg kjenner Finn på ryggen til alle lamma for å vurdere haldet. I 2018 viser resultatet 98,3 % Stjernelam og berre 1,5 % av lamma hadde feitt-trekk. På grunn av trening av gjeterhund, har dei skaffa seg nokre soyer av farga spælsau. Dette er ei mindre rase, og det er også viktig å setje ned vektgrensa for spælsaulamma. Elles blir det fort feitt-trekk. Dei har fått sansen for spælsauen, og det kan nok bli litt fleire av denne rasen framover.

Når beitet ute blir for dårleg, blir slakte-lamma sortert etter kjønn og sett inn på grovfôr og kraftfôr. Det er viktig å ikkje vente for lenge med å setje inn slakte-lamma, slik at tilveksten ikkje stoppar opp.

Interesserte avlsfolk

For å få eit godt resultat, ligg det alltid eit godt avlsarbeid i botnen. Også her er Ragnhild og Finn i landstoppen. Dei er med er med i Salten Værring, og mange av prøvevêrane i denne ringen kjem frå Krokan. Tre vêrar har gjort det så godt at dei vart plukka som seminvêrar til Staur. Seminvêrane Stas Krokan og Filo Krokan er båe søner etter søya 22350. Dette er ei veldig god sôye som er født i 2012 som lever enda. Ho er ei av Nor-X søyene som enda finst i flokken etter at Ragnhild og Finn var avlsbesetning for kjøtsau for Nortura i ein del år. Nor-X søyene er veldig haldbare og gode dyr, synes Finn.

Reiskapshuset på Krokan Gård er arena for det lokale kåringssjået kvar haust. Da stiller Ragnhild opp med fårikål til både utstillarar, dommarar og andre interesserte. Dei kunne ynskt seg større interesse for kjøp av vêrar frå bruksbesetningane. Mange gode kåra vêrlam går til slakt fordi det ikkje er kjøparar. Her har mange eit stort potensiale, trur Ragnhild og Finn.

Rovdyr i utmarksbeitet

Utmarksbeitet ligg eit par mil unna og er del av Sagfjord beitelag. Det ligg slik til

at det kjem jerv frå Sverige inn i beitet. Kongeørn og gaupe tek også lam. Det verste tapsåret var i 1998 da 55 % av lamma vart borte på utmarksbeite. Mange tiltak er prøvd, som breie klaver med luftampullar som skulle verne mot åtak frå rovdyrkjeften. Det meste har vore til lite hjelp.

God oversikt er viktig både for å finne sau og oppdage rovdyråtak tidleg. Dei har difor investert i radiobjeller frå Telespor, og nå skal dei også prøve ut den nye Smart-bjølla. Dei slepper små grupper med sau, fem soyer med lam per pulje, for å unngå at soyer og lam kjem frå kvarandre i samband med slepping. Nå har dei også fått tilgang på eit beite med mindre rovdyr på Ytre Hamarøy. Her er manglande gjerde mot inntak og hagar ei utfordring. Dei skal difor prøve ut "No fence" på ein del av søyene som blir sleppt i dette området. Ingenting skal vera uprøvd, og ein må alltid vera på utkikk etter å gjera ting på ein betre og smartare måte! Ikkje minst gjeld dette med tanke på arbeidstimar.

Pionerar på overskotslam-produksjon

Utmarksbeitet er klassifisert som godt til svært godt av Nibio. Likevel er det ingen soyer som går med tre lam, dette for å forebygge tap. Det betyr at dei årleg har ca 100 overskotslam. Dette har dei drive med i mange år, også før mjølkeautomatane kom i marknaden, og det vart meir vanleg med store flokker med overskotslam. Ragnhild ser at alle utgifter er betalt når ca halvparten av overskotslamma er sendt til slakt. Nøkkeltalsanalyse slakt syner slaktetilvekst på 154 g/dag, og dei aller fleste av overskotslamma blir slakta i slutten av august og starten av september.

Her er Ragnhild og Finn sine viktigaste tips for å lykkast med overskotslam-produksjon:

- Plukk ut livskraftige, helst store vêrlam med potensiale for god tilvekst
- La aktuelle overskotslam få flaskefôring

Beiteslepp i små grupper

Lang frakt av grovfôr krev skikkeleg rundballehengar

Ein takhengt rundballerivar er stort sett einaste mekaniseringa i fjøset

så tidleg som mogleg, slik at dei er vante med smokken

- Maks 10 lam per smokk på mjølketautomat
- Ha godt reinhald på mjølkeutstyret
- La lamma få tilgang på kraftfôr, godt grovfôr og vatn
- Slutt med mjølk når lamma er ca 15-18 kg
- Vaksiner mot pulpanyre når lamma er 5-6 veker gamle
- Slepp lamma ut på beite ca to månader gamle
- Prøv og finn eit beite som er nokon lunde fritt for parasittar
- Bytt beite med jamne mellomrom sjølv om det er att ein del gras på beitet
- Puss beitet. Da har du snart ein nytt fint beite med lite parasittar.

Gode beite reduser kraftfôrforbruket utan at det går utover tilveksten.

Gjetarhunden, både arbeidskamerat, hobby og inntektskjelde

Når Ragnhild og Finn ein sjeldan gong pakkar bilen og tek seg nokre dagar fri, da skal dei som regel på eit gjetarhundstemne. Dei har rundt 10 hundar. Ein må ha reservar å gå på, for å drive med sau utan gjetarhund er utenkleleg. Nett nå er det også 6 søte kvelpar på garden som alle er bortbestilt. Sjølv om det er ein del kostnader og arbeid med kvelpeoppdrett, så er det absolutt mogleg å tena litt pengar på dette også. På veggar og skap er det både diplom og pokalar frå ulike gjetarhundmeisterskap som bevis på at dei gjer det bra i konkurransar også.

Kva må til for å få til ein god gjetarhund?

- Gå på kurs og lær deg korleis ein gjetarhund skal trenast
- Skaff deg gode treningsssauer. Lett spælsau egnar seg godt
- Få deg ein hund som du trivst ilag med. Da går treninga så mykje lettare
- Ha eit areal som egnar seg for trening, og tren mykje!

Lammeringleiar

Nord-Noreg var først ute med å organisere medlemmene i lammeringar. Ragnhild vart sjølvsgåt lammeringleiar og organiserer innmelding, samlasting og inntransport for elleve Nortura-medlemmer i Hamarøy-Tysfjord lammering. Samarbeidet fungerer godt. Ragnhild og Finn har den klart største besetninga, og samlastinga går difor som regel føre seg på Krokan. Kunsten er å få organisert fulle lass. Med fleksibilitet og samarbeidsvilje og ein lammeringleiar som kjenner medlemmene sine godt, så går som regel dette bra!

Satsing på storfe

For tre år sidan var det veldig store grovfôrviljingar, og dei kjøpte inn nokre fôringsdyr for bruke opp overskotsfôret. Dette gav meirsmak, og nå er det 22 ammekyr med kalv på garden. Det kan difor hende at det blir litt reduksjon på sauen og fleire storfe framover. Dette er jo på sett og vis ein enklare produksjon fordi det er færre individ. Det er heller ikkje dumt å ha fleire bein å stå på, for erfaring syner at marknadssituasjonen svingar mellom dei ulike dyreslag. Sambeiting med storfe og småfe for å halde beita i hevd og snyltarane nede, er ein annan fordel med eit slikt

driftsopplegg. Mange av gjetarhundane er også blitt veldig flinke til å drive storfe. Eit enkelt ammekufjøs er alt bygd som tilbygg til sauefjøset, og neste prosjekt er å gjera om sauefjøset i plansiloen til storfefjøs.

Nortura-ambassadørar

Ragnhild engasjerer seg som tillitsvald for Nortura, både lokalt og på sentralt hald. - Vervet som Fagutvalsleiar for småfe er interessant, og her er det viktig å sørge for gode diskusjonar der alle utvalsmedlemmene får kome med sitt syn. Jobben er å produsere gode råd frå småfebonden til styret og administrasjonen i Nortura. Nokre gonger blir ein frustrert når ein synes argumenta ikkje når fram, men hovudregelen er likevel at Fagutvalet blir lytta til, seier Ragnhild

Finn er den som er flinkast til å ta ein diskusjon med kollegaer om kor viktig det er å støtte opp om Kjøttsamvirket.

Det lurar vi på... kvifor er det så viktig å ta vare på Nortura?

Svaret kjem raskt frå Ragnhild: - Samvirket er heilt klart den rette samarbeidsforma. Det er eigentleg ein føresetnad for at vi kan halde fram som frie bønder. Føremålsparagrafen til Nortura er ein paragraf alle bør lese og tenke igjennom. Nortura blir eigd og styrt av bønder, for bønder og overskotet skal attende til oss bønder. Eit godt drive samvirke er ein garanti for best mogleg betaling for produkta våre, og ikkje minst viktig – vi er sikra å få levert det vi produserer i og med at Nortura har mottaksplikt.

Kombinert Sauefjøs og enkelt ammekufjøs som også blir som ekstra areal i lamming

Gode vener

Nortura-ambassadørar

Gjetarhunden passar på at alle blir med!

Er slaktedyra dine transportdyktige?

Både Nortura og Mattilsynet har stort fokus på at alle dyr er transportdyktige når dei blir lasta opp på ein Nortura-dyrebil. Det er difor viktig at alle som er involvert i transport av dyr, set seg inn i kva forskriftene seier. Dette gjeld bonden – som har ansvaret for at dyra han sender til slakt er friske og kan transporterast, og sjåføren – som har ansvaret for at dyra han tek om bord i bilen er transportdyktige.

Mattilsynet har laga ein rettleiar for å gjera det enklare å vurdere om eit dyr er transportdyktig eller ikkje. Dei skriv dette om produsenten sitt ansvar:

"Dyreholderen er den personen som har ansvaret for dyret hos avsenderen. Dyreholderen kjenner dyrene best og skal vite hvilke dyr som er syke eller skadde, eller som har vært det i tiden før transporten.

Dyreholderen er ansvarlig for at dyrene som blir levert til transportøren, er friske og egnet til å bli transportert. Dyreholderen skal også gi nødvendige opplysninger og vise dyrene frem for dyrebilsjåføren, før de lastes på bilen, slik at sjåføren kan gjøre en totalvurdering av dyrene, reisetiden, plass på bilen osv. For eksempel er det nødvendig at sjåføren får opplysninger om dyr som er dårlige til beins, men som tilsynelatende går greit fra fjøset til dyrebilen. Et annet eksempel er opplysninger om drektighet, som sjåføren ikke har mulighet til å vurdere uten korrekte opplysninger fra dyreholderen."

Dyr som er skada eller har skavankar vil gjerne "gøyma" seg i flokken, og dermed kan dei bli lasta om bord utan at dette blir oppdaga. Når flokken kjem inn på slakteriet, viser det seg kanskje at dyret ikkje burde vore transportert. Det kviler difor eit spesielt ansvar på produsenten; han må sjå nøy over flokken før sending. Dyr han er i tvil om skal setjast for seg, slik at sjåføren kan gjera ei vurdering før han laster.

Dyr som blir kassert på slakteriet av årsaker som ikkje kan ha skjedd under transporten, eller dyr som av ein eller annan grunn ikkje er eigna til mat (for eksempel avmagra), vil ikkje bli avrekna på produsenten.

Gå inn på <https://medlem.nortura.no/> og søk på "Transportdyktighet". Da vil du finne ein liten artikkel om temaet og ei lenke der du kan laste ned heile rettleiaren frå Mattilsynet.

Nye gjetarhundrekruttar på gang

Norske designere velger norsk ull

Eksklusive plagg i norsk lammeull

Elisabeth Stray Pedersen er en norsk designer og gründer som har lansert sin egen merkevarer ESP, som består av eksklusive plagg i norsk ull. I vinter ble hun tildelt Jacob-prisen, en av de høyeste utmerkelsene innen norsk design. Alle plaggene er i norsk lammeull og sys på fabrikken til Elisabeth på Økern i Oslo. Elisabeth samarbeider blant annet med Røros Tweed slik at også øvrig produksjon kan skje mest mulig lokalt.

Ull et fantastisk materiale

Elisabeth har drømt om å ha sitt eget klesmerke siden hun var liten. Det var ikke en selvfolge at det ble ull, men med egenskaper som «selvrensning», overlegen isolasjon og ekstrem fleksibilitet, opplever Elisabeth at ull er i ferd med å gjenoppdages, blant både designere og forbrukere, spesielt etter at «fleece» er avslørt som en

haug løst sammensatt mikroplast. –Ull er rett og slett et fantastisk materiale med uendelige kreative muligheter.

Flere vil ha ordentlige saker

–Jeg føler at det er en endring nå. Det er et trendskifte som gjelder alt fra mat til klær, at vi blir mer opptatt av hvordan det vi omgir oss med, blir produsert, sier Elisabeth. –Det virker som om flere og flere nå ønsker at det de har, er ordentlige saker. At de vet hvordan det de eier, er blitt til, og at de ikke bidrar til dårlige ting hvis de kan velge.

Sko i norsk ull

Sko i ull har vært en ny trend internasjonalt. Og sommeren 2020 er det duket for en aldri så liten verdenspremiere. Da lanserer Kastel Shoes sko i norsk ull! Og dette er bare starten! Målet på

lang sikt er å lage sko med 3D strikket ull som kan produseres i Norge. Skomerket Kastel ble opprettet i Sør-California på midten av 90-tallet, men har nå blitt bragt til liv igjen i Oslo. I sommer lanserer Kastel et utvalg sko i ull fra Australia. Men fra og med neste år blir det norsk ull.

Pleddkåpe i norsk ull

Hos Oleana har en ny generasjon eiere tatt over og ny designer har også kommet inn. Det har bidratt til lansering av flere spennende nyheter. En av nyhetene som kommer denne høsten er pleddkåpe i norsk ull. Pleddstoffet er av 100% norsk ull, er vevd hos Røros Tweed, og kåpen er sydd hos Oleana på fabrikken i Ytre Arna utenfor Bergen, så mer kortreist blir det ikke.

Norilia er selvfølgelig leverandør av norsk kvalitetsull til disse nye spennende kundene.

Ta vare på ullkvaliteten!

Norske ullvarefabrikkar og merkevarer set høge krav til ullkvalitet. God ullkvalitet er også viktig for eit godt ulloppgjer. Å ta vare på ullkvaliteten er viktig for ein god økonomi i sauehaldet. Sjef for ullstasjonen på Gol, Terje Bakken, minner om desse viktige tiltaka for å ta vare på ullkvaliteten:

1. Levér tørre lam. Når ein pressar vått ull, skjer det same som når ein pressar vått høy, det går varmt og det blir mugg og ulla blir øydelagd.
2. Unngå bruk av kutterflis ved transport og fjern tistlar fra haustbeitet. Kutterflis og tistlar er dei mest vanlege årsakene til at ull kjem i klasse V i staden for i klasse C1. Dette gir eit pristap på nærmere kr. 60,- per kilo
3. Hald ulla rein. Unngå at ulla blir veldig tilskitna eller full av grovförrestar. Sørg for at lam som blir sluttföra på grovför og kraftför har eit föringsopplegg som held ulla rein. Skitten og tilgrisa ull kan også gje store pristap.
4. Unngå merkemaling i ulla. Ull med merkemaling blir kassert. Bruk i staden sida av mulen til merking. Merk ikkje lamma i ullfellen eller nedst eller midt på mulen, då dette kan føre til at lamma "merkar" kvarandre i fellen.

Under "Rapporter" og "Slakteanalyse sau/lam" på Min Side kan du sjekke kor mykje du får i oppgjer for ulla du leverer, og om du ligg over eller under middelet i Nortura i kr. per kg ull.

Året rundt med Gilde sau og lam

60 produkter i høstsesongen

Gilde kommer også i år med et bredt sortiment på ca. 60 produkter til høstens sesong. Vårt nasjonale produktutvalg består av Gilde standard lammeprodukter som lammelår og færirkålkjøtt, i tillegg til Gourmetlam og Hverdagslam. Vi bygger også videre på spesialiteter og regionserier som selges kjedespesifikt. Hallingskarvet selges hos Meny, og Polarlam, Vinterlam, Gildekjøtt lam og Klosterlam finner du hos Rema. Her må vi nevne at Gildekjøtt lam fikk terneringskast 5 og 6 i Dagbladets smaktest av årets påskelam.

Best resultat med Gilde pinnekjøtt

Gilde møter sterk konkurranse fra kjedenes egne merker på pinnekjøtt, bl.a Henriettes hos COOP og Spekeloftet hos REMA. Gilde har høy preferanse hos forbrukerne, og assosieres med juleglede, tradisjon, høy kvalitet og den beste smaken! Det er derfor ekstra viktig at forbrukeren skal føle seg trygge på at de får et godt produkt når de kjøper Gilde. Vi har i år jobbet med å hjelpe forbrukeren til å oppnå det beste resultat under tilberedningen. Vi har gjort det enklere å lykkes med utvanningen og saltnivået ved å innføre en tabell. Vi har et godt sortiment på pinnekjøtt – både røkt og urøkt, av både lammeside og lammebog. I tillegg satser vi også i år på pinnekjøtt fra regionsseriene våre.

Gilde sau og lam til hverdag og fest

Gilde har jobbet med å aktualisere sau og lam utover den tradisjonelle høstsesongen, og vi ser at forbrukerne blir mer og mer positive til å bruke lammeprodukter på grillen, til hverdagen og til høytider. Jula er kanskje årets viktigste høytid. Derfor lanserer vi portvinsmarinert fårefilet til årets julesesong, en nydelig smaks-kombinasjon som passer perfekt til førjulsselskapet.

I hverdagen blir forbrukerne mer og mer åpne for å bruke Hverdagslam-produktene til å lage spennende og eksotiske matretter. Hovedmålsetningen med Hverdagslam fremover blir å friste, inspirere og ikke minst få enda flere forbrukere til å prøve disse gode lammeprodiktene. Derfor kjører vi ny reklamekampanje i forkant av lammesesongen med fokus på nettopp dette. Kampanjen vil være synlig i sosiale medier og på fjernsyn fra uke 36.

Fårkålens dag er siste torsdagen i september. Denne dagen skal vi selvfølgelig markere, så følg med i sosiale medier!

trend & TRADISJON

ET MATMAGASIN FRA NORTURA PROFF

4. tilgjeve

Back to the
90's

Sjokoladen alle
snakker om:
RUBY
Chocolate

THE TASTE OF
YELLOW

Nortura Proff øker salget av fårekjøtt til sine storkjøkkenkunder

Nortura Proff øker salget av fårekjøtt til sine storkjøkkenkunder Etter den sterke veksten på lam i 2017 har Nortura Proff hatt en liten tilbakegang i salget på lam, men på fårekjøtt ser vi en sterk vekst på de største varelinjene som indrefilet, ytrefilet og benfritt fårekjøtt.

Inspirasjon på mat fra Midtøsten i vårt magasin "Trend og Tradisjon" har vært en stor bidragsyter for å løfte salet på fårekjøtt med flotte bilder og spennende oppskrifter. I mars/april i år dedikerte vi en hel kampanje til Midtøstentemaet med sau og lam i hovedrollene, som viste seg å bli en sterk kampanje. I den nyeste utgaven av "Trend og Tradisjon" er ett av kapitlene "Urkost". Kjøtt på beinet er en sterk trend i proffmarkedet; det føles autentisk, fremhever kokkens teknikker og håndverk – og det ser veldig flott ut med en lammekrone!

Til høsten gjentar Nortura Proff suksessen med sauesanking i Sirdal fra 2017, og listen av kunder som ønsket å være med ble full på rekordtid. Mat med en god historie er verdsatt av kundene, og ingen råvarer har vel en bedre historie enn lam? Nortura Proff jobber for at kundene skal sette lam på menyen hele året, også fra januar til juli. Settes lam på menyen i kantinen, vil dette kunne være med å dra opp etterspørsmålet også i dagligvaremarkedet.

Nå lanserer Proff også en lys lapskaus med fårekjøtt, utviklet i samarbeid med Universitetssykehuset i Tromsø. Denne vil være tilgjengelig for kunder i hele landet. Tilbakemeldingene hittil er veldig positive!

Proff har i år ekstra salgstrykk på spesialiteter, som konseptet "Lam frå Hardanger". De har hatt både interne samlinger og kundesamlinger der de har inspirert med historiefortelling og tips til måter å servere lam på. Nortura Proff er rigget for tidenes lammeseson!

LAMMEKRONE

MED ELDHUSRØKT BACON, BETER
OG ROTGRØNNSAKER

Gilde Lammecarré

Eldhusrøkt bacon i skiver

Selleri

Gulrot

Kålrot

Persillerot

Reddik

Culbete

Gni inn kjøttet med salt og pepper. Brun kjøttet på alle sider i varm panne med litt nøytral olje. Brenn beina av med en gassbrenner for å få brunet hele stykket. Sett lammecarréen på høykant og bind sammen med skivet bacon. Fest baconet i kjøttet på carréen med en tannpirker.

Stek i ovnen på maks 130 °C til en kjernetemperatur på 54 °C og la hvile i ca 20 min. Del reddikene i båter, skrell resten av grønnsakene og kutt de i terninger. Stek grønnsakene i en panne til de er mørre med litt nøyfral olje.

Når lammekronen er ferdig hvilt, settes den på et fat og grønnsakene fylles oppi.

Fagutvalet for småfe i Nortura

Fagutvalet for småfe skal gje konsenstyret og administrasjonen i Nortura råd i saker som gjeld småfe og består av dyreslagsrepresentantane i dei seks arbeidsutvala i Regionane. I tillegg er ein representant frå konsernstyret med. Har du saker som gjeld sau som du ynskjer å ta opp i organisasjonen, så ta kontakt med Fagutval småfe som består av:

Leiar og frå Region Nord:

Ragnhild Engan

Krokan Gård

8260 Innhavet

Tlf: 977 01 895

Region Øst

Mina Klaseie

Klaseiegutua 90

2074 Eidsvoll Verk

Tlf: 482 05 984

Nestleiar og frå Region Innlandet

Hilde Stokke Odden

Folldalsvegen 3003

2580 Folldal

Tlf: 970 69 844

Region Agro

Siv Meling

Åmøyveien 668

4154 Austre Åmøy

Tlf: 992 77 335

Region Midt-Noreg

Bård Tore Berntsen

Øver Illøkkja

7391 Rennebu

Tlf: 901 62 935

Frå konsernstyret:

Inger Lise Arrestad

Rettedal

Mosterøyveien 802

4156 Mosterøy

Tlf: 970 81 415

Region Vest

Reidar Kallestad

Keilegavlvegen, 15

5953 Fonnes

Tlf: 415 60 048

Velkommen til LAM 2020 i Tromsø

Laurdag 7. og søndag 8. mars 2020 inviterer Nortura, i samarbeid med Norsk Sau og Geit og Norsk Landbruksrådgivning, til ny lammekongress på Clarion Hotel Edge i Tromsø. Programmet byrjar å ta form, og vi planlegg foredrag innan desse fagområda:

- Fôring og grovfôrkonomi
- Korleis førebrygge leddbetennelse hjå lam?
- Korleis velje rett strategi mot innvortes parasittar?
- Kan mosjon og god plass i høgdrekktighet førebrygge lammingsvanskar og lammedød?
- Automatisk klassifisering av sau og lam
- Inn- og utmarksbeiting
- Avl med genomisk seleksjon
- Effektivt gjerdehald

På fredag den 6. mars inviterer Team småfe i Nortura Nord til busstur for den som vil sjå området rundt Tromsø.

Ein påmeldingsportal med program, prisar og anna praktisk informasjon vil bli lagt ut på <https://medlem.nortura.no/smaafe/> så snart alt er klart. Dette vil også bli presentert i Sau og Geit nr 5 som kjem ut i starten av oktober.

Vi sjåast i Tromsø!

(Foto: Kari Mørkve Jordalen)

Team småfe i Nortura

Team småfe i Nortura består av rådgjevarar med allsidig kunnskip om sau. Nokre av oss er kombinert storfe- og småferådgjevarar. Vi skal hjelpe småfebonden til eit best mogleg økonomisk resultat gjennom eit godt samarbeid med Nortura og betre drift på garden. På <https://medlem.nortura.no/smaafe/> finn du meir informasjon om oss, fagtilbodet vårt og korleis vi kan hjelpe til å utvikle produksjonen din. Her finn du også eit fagbibliotek med tips og råd om korleis du kan bli ein betre sauebonde. Under "Temahefte" har vi samla alle temahefta våre som handlar om det meste som det er viktig å ha kunnskap om når ein er sauebonde: fôring, inn- og utmarksbeit, helse, økonomi, klauvstell, lammetap og bygging av funksjonelle sauefjøs.

Under "Beregningskalkulatorer" kan du laste ned desse reknearka:

1. Slakteoppgjerskalkulatoren – med dette reknearket kan du rekle på det mest økonomiske slaktetidspunktet for lamma dine.
2. Nortura Saufôring- Med dette reknearket kan du lage ein plan for vinterfôring av sauen og slutfôring av lam som ikkje er slaktemogne.

Før årets lammeseson vil Team småfe arrangere møter for å diskutere sau, marknad og fag. Sesongmøta er også ein viktig møtepunkt for gode sauekollegaer. Fylg med på møtekalenderen på Medlemsportalen.

Team småfe skal vera eit av dei viktigaste verktøyra for sauebonden i Nortura.

Visjonen for jobben vi gjer er:

BEST PÅ SAU, SAMMEN MED OSS!

Tlf: 955 18 000

medlem.nortura.no/smaafe

 Nortura